

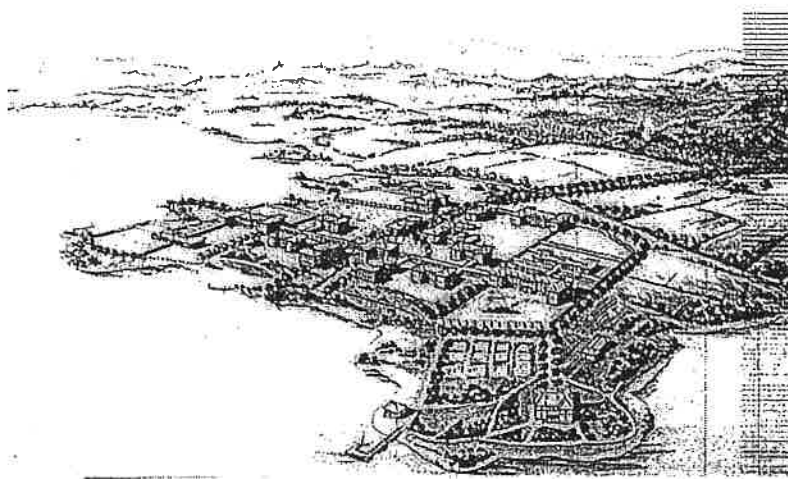
hito sanassa

Museovirasto
Rakennushistorian osasto

Mikla Koivunen

Mukana ei ole A1-karttia.

Puistoinventointi
Pitkänien sairaala

Pitkäniemi, sairaala

1. Kohteen nimi

Pitkäniemen sairaala

2. Kohdetyyppi

Sairaalan ympäristö

3. Kunta

Nokia

4. Kylä tai kaupunginosa

Pitkäniemi

5. Osoite

Pitkäniemen sairaala, 33380 Pitkäniemi

6. Peruskarttanumero ja koordinaatit

Peruskarttanumero 2123 01, koordinaatit X = 2 477 404 – 2 478 171 ja
Y = 6 818 780 – 6 819 310.

7. Pinta-ala

Sairaalan puisto noin 15 ha, hautausmaa noin 1 ha.

8. Omistaja ja yhteystiedot

Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, PL 2000 33521 Tampere. Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä omistaa myös sairaalan hautausmaan.

9. Käyttö – yksityinen / julkinen

Julkinen. Sairaala toimii Tampereen yliopistollisen keskussairaalan alaisuudessa mielisairaalana.

10. Kaavoitustilanne

Vuonna 1996 sairaalan alueelle on vahvistettu asemakaava, jolla rakennuskanta ja puisto on suojeltu. Sairaala ja puistoa ympäröiville alueille ei ole voimassa vahvistettua asemakaavaa, vaan ainoastaan seutukaava.

11. Suojelutilanne

Rakennukset ja puisto on suojeltu kaavamerkinnoin 1996 vahvistetussa asemakaavassa. Hautausmaa on muinaismuistolain rauhoittama kohde yksityisenä hautausmaana, jonka toiminta on päättynyt.

12. Suunnittelutilanne

Sairaala-alueelle ei ole luvassa suuria muutoksia, vaan toiminta tulee jatkumaan entisellään. Sairaalan lähialueelle peltojen pohjoispuolelle on vahvistamattomassa asemakaavassa ajateltu sijoittaa toimisto ja teollisuusrakentamista. Parhaillaan kuitenkin harkitaan näille alueille uuden kaavan tekemistä, jossa tarkoituksena on muuttaa vahvistamattoman kaavan työpaikka-alueet asumiskäyttöön.

13. Kohteen perustamisajankohta ja tärkeimmät muutokset

Rakennukset on rakennettu 12/1896 - 9/1899 ja sairaala on otettu käyttöön 1900. Myös sairaalaan liittyvä hautausmaa ja ruumishuone on ollut käytössä lähes alusta lähtien. Jo vuonna 1902 tehdyssä laajennussuunnitelmassa hautausmaa ja ruumishuone on merkitty nykyiselle paikalleen asemapiirroksen (lik- och obduktionhus). Hautaukset on aloitettu samana vuonna. Puiston perustaminen aloitettu 1904 ja työt on saatu päätökseen 1914 (10 ha). Ajotiet ja käytävät on toteutettu 1900-06. 1902 perustettiin keittiökasvitarha, jota laajennettiin 1906. Tämän jälkeen kasvitarhaa on vielä siirretty ja laajennettu heti uudestaan. Pääväylän

koivukuja on istutettu 1946, ja pääväylän vaahterat uusittu 80-luvulla. Puistoa on uudistettu voimakkaasti 1995 lähtien istuttamalla.

Sairaalan hautausmaa (Kappelinmäki) on perustettu 1902 ja viimeinen hautaus sinne on tehty 1964. Haudattuja potilaita on yhteensä 426.

14. Suunnittelijat, rakennuttajat, toteuttajat

Sairaalarakennusten suunnittelijana on ollut arkkitehti Magnus Schjerbeck, rakennustyöt on toteuttanut Pitkaniemen Rakennus Oy. Puiston suunnittelija on Willy Nykopp, silloinen valtion rautateiden ylipuutarhuri. Suunnitelmaan ovat vaikuttaneet paljon Lapinlahden mielisairaalan johtaja professori Saelan ja Pitkaniemen ensimmäinen ylilääkäri Emil Houghberg. Puistosuunnitelma on lisäksi hyväksytetty rautatiehallituksen liikennepäällikön apulaisella, Gustaf Niklanderilla. Ainakin osa puistosta lieene toteutettu potilastyönä. Ensimmäinen puutarhuri oli Johan Lager joka todennäköisesti johti toteuttamista.

Bengt Schalin on tehnyt Pitkaniemeä varten muotopuutarhatyylisen suunnitelmaehdotuksen 1927. Nykyisestä puistosta löytyy joitakin yksittäisiä piirteitä, jotka ovat yhteneväisiä Schalinin suunnitelman kanssa, mutta on luultavaa että ne ovat jo olemassa Nykoppin alkuperäisessä suunnitelmassa, josta ei ole löytynyt säilyneitä piirustuksia.

15. Keskeiset historialliset vaiheet (eri osa-alueiden, tärkeimpien rakennusten perustamisajankohdat ja suunnittelijat)

Ensimmäisen ylilääkärin Emil Houghbergin aikana (1899-1909) tehtiin puiston perustamistyöt hieman rakennusten valmistumisen jälkeen. Puistoa toteutettaessa sairaalassa on ollut jo potilaita. Mainitaan, että nimenomaan ylilääkärin kiinnostus kasveihin on vaikuttanut puiston muodostumiseen arboreturmaiseen suuntaan. Houghberg siirsi puistoon myös pirkkalankoivun taimen Siuron Linnavuorelta sen luontaiselta kasvupaikalta. Tästä tuodusta taimesta on lisätty muut Suomen pirkkalankoivuyksilöt. Puistosta on toteutettu alkuun noin 10 ha, ensimmäisen osan rajauksesta ei ole tietoa. Puiston ja kauppapuutarhan hoito on alusta lähtien ollut osa sairaalan potilaiden kuntoutusohjelmaa. Erityisesti ns. kriminaalipotilaat ovat työskennelleet ulkona.

Seuraava puiston kannalta merkittävä ylilääkäri on ollut Ilmari Kalpa (ylilääkärinä 1929-1963), joka oli myös henkilökohtaisesti kiinnostunut puiston kehityksestä. Kalpa harrasti pohjoisen kasvillisuutta, ja siirsi paljon varsinkin pohjoisen ruohovartista kasvillisuutta puistoon ja Linnan ympäristöön.

Sotien jälkeen varat puiston ylläpitoon olivat valtiolla vähissä ja seuraavan kerran siihen voitiin kunnolla paneutua vasta sairaalaan siirryttyä kuntainliiton omistukseen 1.7.1954. Tässä vaiheessa nurmikot uudistettiin ja siirryttiin kaikkialla koneelliseen leikkaukseen. Ilmeisesti nyt rakennettiin myös tennis- ja palloilukentät. Suurin osa lisääntyneistä varoista tuli kuitenkin kauppapuutarhan kehittämiseen ja varsinainen puisto jäi nytkin vähemmälle huomiolle. Kuntainliiton aikana muutamia rakennuksia on rakennettu lisää, esimerkiksi ruokahuoltorakennus ja kahvio.

16. Kohteen sijainti ympäristössä (maiseman luonnontekijät, rakennetun ympäristön tärkeimmät piirteet)

Pitkaniemi sijaitsee Pyhäjärveen työntyvällä etelään aukeavalla niemellä noin viisi kilometriä Tampereelta länteen päin. Sairaalan rakennukset sijoittuvat niemelle symmetrisesti sisäänajotien kummallekin puolelle. Paviljonkimaisia valkoisia kaksikolmekerroksisia rakennuksia yhdistävät matalat katetut käytävät. Käytävät on tarkoitettu rakennuksesta toiseen liikkumiseen, mutta nykyään niitä käytetään varastoina. Ne myös rajaavat puiston pienempiin suojaisiin osiin, jolloin rakennusten viereen pääsee muodostumaan lämpimiä ja tuulettomia oleskelupihoja.

Rannassa on sankempaa luonnonmukaista puustoa, joka suojaa puistoa ja potilaita Pyhäjärven selkää pitkin puhaltavilta tuulilta. Sairaala-alueen maaperä on savea.

17. Sommitelman keskeiset piirteet (osa-alueet ja niiden luonne, akselit, sommitelman suhde rakennuksiin, näkymät)

A Rakennusten 8 ja 9, sekä hallintorakennuksen yhdistävän käytävän pohjoispuoleinen alue on puiston julkisin osa, jossa suurin osa yleisistä palveluista on. Sairaalan saattoliikenne ja muut ulkopuoliset kulkijat käyttävät tätä osaa puistosta potilaiden ohella. Leimaa antavia ovat suuret puukujanteet, sisään-tuloakseli hallintorakennukselle sekä edustaistutukset hallintorakennuksen edessä. Nurmialueiden sisällä sommitelmat ovat vapaampia.

Saapuminen sairaalaan on toteutettu hienolla ratkaisulla, jossa sairaalalle johtava koivukuja päättyy kahteen pieneen havupuumetsikköön. Puiden kohdalla tien linja kääntyy hieman ja näkymä sairaalalle johtavalle vaahterakujanteelle avautuu. Akselisommitelman päätteenä on päärakennus kupoleineen.

B Pitkän käytävän etelän puoleinen osa puistosta, joka on luonteeltaan hieman edellistä yksityisempi. Sinne pääsee joko kiertämällä koko rakennusmassan tai käyttämällä joitakin kapeista porteista. Tällä osalla puistoa ei ole formaalia muotokieltä, vaan se noudattaa täysin maisematyylin ihanteita. Alueelta aukeaa vain muutamia näkymiä järvelle. Kaikkein avoimin ranta on lännessä olevien peli- ja tenniskenttien luona, jossa se on aivan hiljattain raivattu. Rakennusten viereen jää suojaisia ja aurinkoisia seinustoja, jotka tarjoavat luonnostaan mahdollisuuden vapaamuotoisille olenkelunurkkauksille.

C alue on Pitkäniemeä kiertävä rantavyöhyke, joka sijaitsee muuta puistoa alempana. Kasvilajisto on luonnonmukaisempaa kuin muualla, vaikka joukossa onkin selvästi myös istutettuja lajeja. Pensaita on enemmän kuin muualla puiston alueella. Ranta on tuettu luonnonkivisellä muurilla, joka on paikoin varsin huonossa kunnossa. Muurin päällä aivan lähellä vettä kiertää kapea polku, jota ainakin aiemmin on kutsuttu Lemmenpoluksi. Rannassa on useita kivisiä ja puisia laitureita, joista osaa on käytetty laivaliikenteen pysähtymiseen ja osaa uimiseen. Eteläisimmällä niemellä on avokallio, jota käytetään kokon polttamiseen.

D Ylilääkärin asuntoa eli Linnaa ympäröi vapaasti sommiteltu puisto, jonka puiden alla on niittymäinen kenttäkerroksen kasvillisuus. Puusto on tiheämpää kuin muualla Pitkäniemessä ja muistuttaa metsikköä. Ympäristö on lajistoltaan kaikkein rikkain koko Pitkäniemessä. Linnaan liittyy luonnonkivimuurilla pengerrytetty ankkalammikko, jonka ankat ovat asuneet ylilääkärin asunnon viereisessä ankkatalossa.

E Pitkäniemen oma hautausmaa sijaitsee noin puolentoista kilometrin päässä itse sairaalasta, läheisen harjun rinteessä vanhan Nokia-Tampere tien varressa. Hautausmaalle on haudattu kaikkiaan 426 potilasta vuosien 1902 ja 1962 välisenä aikana. Se on nykyään varsin huonossa kunnossa, ja sen alkuperäisestä sommitelmasta on vaikea saada selvää. Rautainen portti on yhä olemassa, muuten alkuperäinen aita on jo kadonnut. Portin kummallekin puolelle on melko hiljattain laitettu muutaman merin pituiset jaksot puuaitaa. Itse hautausmaa näyttää muodostuvan kolmesta vaiheesta, jotka erottuvat eri korkuisina terassointeina rinteessä. Vanhin on parhaiten säilynyt, sen yläosassa metsän laidassa on yhdeksäntoista kiven ryhmä. Kivet eivät muodosta rivejä. Seuraavassa, suurimmassa osassa on vain kuutisen hautaa jäljellä. Uusin osa erottuu vielä ympäröivää avoimempaa terassoituna alueena, mutta se on alkanut jo pahoin puustottua.

18. Rakennetut elementit (vesiaiheet, huvimajat, veistokset, pergolat, terassit, käytävät ym.)
Valaisimet on uusittu kesällä 1999.

A Vuonna 2000 pystytetty patsas sairaalan 100-vuotisluhlien kunniaksi (Kivioja, Nokia 2000), patsaan ympärille on tehty edustasommitelma hiekka-alueesta ja penkeistä (I). Rakennus 15:n pihalla on hiljattain vanhan mallin mukaan rakennettu puinen katos (II). Katoksen takana on pihashakki, joka on tehty betonikivistä (III). Rakennus 11:n eteen on tehty laaja sisääntulokaari, jonka edustalla on niin ikään punaisesta betonikivistä tehty oleskelualue (IV). Lasten poliklinikan (V) ja rakennus 15:n edessä on aidatut oleskelupihat (VI). Kummatkin aidat ovat matalia puuaitoja. Lasten leikkipihalla on useita keinoja, hiekkalaatikoita ja riippumiseen tarkoitettu laite. Kriminaalipotilaiden poliklinikan takapiha on aidattu tiheäsilmäisellä teräsaidalla, jonka ylin osa taipuu pihaan päin (VII). Aita on noin kolme metriä korkea. Sisääntulotien varrella on suuri ilmoitustaulu (IX) rakennusten sijainnista ja ajoreiteistä. Piha-alueen luoteiskulmassa on vedenpuhdistamo altaineen (X).

Kaikki liikennealueet on päällystetty asfaltilla, reunakiviä ei ole. Itäisen pysäköintialueen luona on nähtävissä noppakivistä tehdyt sadevesikourut (VIII). Muualla on saattanut olla vastaavat kourut, mutta ne ovat mahdollisesti jääneet teitä levennettäessä asfaltoinnin alle.

B Alueen käytävät ovat pääosin hiekkapäällysteisiä. Rakennus 4:n pihalla on vanha puinen oleskelukatos (XI), joka on maalattu vaaleaksi. Katos on samanlainen kuin rakennus 15:n pihalla oleva. Rakennuksien 8 ja 10 välisessä käytävässä on pergola (XII), joka on nostettu luonnonkivisen perustuksen päälle. Osa pergolasta on katettu lasikuituisella valokatteella. Muut kattorakenteet ovat puuta. Myös rakennus 2:en siipien väliin on rakennettu perustuksen tasoon oleskelualue (XII). Hallintorakennuksen edusta järvelle päin on terassoitu omenapuutarhaa (XIII) varten, maavalli on yhä jäljellä.

C Ranta on tuettu koko matkalta luonnonkivisellä tukimuurilla (XIV), joka on paikoitellen varsin huonossa kunnossa ja vajonnut maan alle. Uimakopin luona pengeri on parhaassa kunnossa, kivissä näkyvät vielä hyvin sideraudat. Rantaan johtaa kivistä veistetyt portaat (XV), jotka ovat samaa kiveä tukimuurin kanssa. Portaita on saattanut olla useampia, mutta niitä ei enää löydy. Rannassa on kaksi suurta luonnonkivistä rakennettua laituria, joista itäinen (XVI) on ilmeisesti reittilaivan pysähtymispaikka. Läntisemmän päässä on valkea uimakoppi ja portaat veteen (XVII). Uimakoppi laiturilla on hyvässä kunnossa, toisin kuin itse kivirakenteet.

Sairaalan länsipuolella on suuri pelikenttä (XVIII) ja sen vieressä pienempi kenttä tenniksen pelaamiseen (XIX). Kenttien kummallakin puolella on uimakopit, joista eteläisempi on punainen puurakennus (XX) (arviolta 70-80-luvulta) ja pohjoisempi alkuperäinen vuosisadan alun rakennus (XXI). Pohjoisempaan koppiin on uusittu puinen etuterassi kesällä 2000. Kummankin uimakopin edessä on puinen laituri veteen. Pelikenttien väliin rannalle on rakennettu grilli ja katos puiden säilyttämiseen.

Niemen eteläisimmässä kärjessä on Kokkokallio (XXII), jossa kallion paljastuman päällä pidetään tulta. Tulen edessä on noin kolme metriä pitkä kivinen penkki, lipputanko ja kaareva sommitelma puistonpenkeistä. Penkeille antaa suojaa kaareva sommitelma mongolianvaahteroista.

D Ylilääkärin asunnon luona on ankkalampi (XXIII), joka on padottu Pyhäjärven rantaan. Patopenger on tehty suurista luonnonkivisistä lohkareista sarnalla tavoin muunkin rannan pengerryks. Altaan virtaamakohta on ilmeisesti jäänyt moottoritien

laajennuksen alle, joten vesi ei vaihdu niin usein kuin sen pitäisi, jotta lampi pysyisi puhtaana. Ankkalampi liittyy ylilääkärin asunnon vieressä olevaan ankkataloon, joka nykyään on paperivarastona. Asunnon edessä on lipputanko (XXIV), jonka jalusta on kuusikulmainen hirsistä tehty kukkaryhmä. Ylilääkärin asunnon luona rannassa on kaksi luonnonkivistä rakennettua laituria, joista lähempänä tietä oleva on venelaituri (XXV) ja kauempi uimalaituri (XXVI). Uimalaiturin päässä on pieni valkoinen uimakoppi. Laitureiden välistä nousee portaikko kohti Linnaa, porrasaskelmat ovat paikallaan ja ne ovat mahdollisesti marmoria (XXVII).

Ylilääkärin niemen eteläisimmässä kulmassa on laiturina käytetty maavalli / aallonmurtaja, jonka suojassa on kaareva betonista valettu ramppi (XXVIII), jota pitkin veneitä voidaan laskea veteen suoraan trailerista. Sekä aallonmurtaja että ramppi vaikuttavat viimeisen kymmenen vuoden aikana rakennetuilta.

E Pitkäniemen hautausmaalla suurin osa rakenteista on kadonnut. Yli neljästä sadasta haudasta on muistuttamassa vain 25 hautakiveä ja hiljattain pystytetty (1999) potilasyhdistyksen muistomerkki (I). Ruumishuoneesta (II) on jäänteitä jäljellä. (Paikalla on useita kivisiä vedenkerääjiä, samoja joita on sairaalarakennusten vesikourujen alla ja muita kivisiä rakennusjäänteitä.) Hautausmaan vanha portti (III) on paikoillaan ja sen kummallekin puolelle on rakennettu puusta lyhyet jaksot aitaa. Hautausmaa on pengerrytetty jyrkkään harjun rinteeseen ja pengerrykset näkyvät vielä selvästi maisemassa myös kaikkein huonokuntoisimmissa osissa.

19. Kasvillisuus (tärkeät kasvustot, puukujat, aidanteet, koristeistutukset, puu- ja pensasryhmät, yksittäispuut ja -pensaat)

Pääosa puustosta on vanhaa, yli 80 vuotista. Lajeja on runsaasti, erityisesti lehtipuita ja havupuita on paljon. Pensaskerroksen lajeja on paljon vähemmän kuin puulajeja, tämä johtuu puiston tyylistä, jossa nurmikäntillä kasvaa suuria lehväkatoksia muodostavia puita. Pensaiden vähyys voi olla myös seurausta varjostuksen lisääntymisestä puuston ikääntyttyä. Nurmikko on melkein kaikkialla tavallista hoitonurmea 60-luvulla tehdyn nurmikon "uudistamisen" jäljiltä. Laajemmin ruohovartisia lajeja on vain rannassa ja Linnan lähistöllä, jossa nurmea yhä hoidetaan niittämällä se muutaman kerran kesässä. Vanhojen valokuvien perusteella kaikkialla Pitkäniemessä on ollut niittämällä hoidettu nurmi ja koneellinen leikkuu on tullut vasta 1960-luvulla.

Kasvillisuutta leimaavat alueella A pitkät puukujanteet. Saavuttaessa Pitkäniemeen teitä reunustavat koivukujanteet (I), jotka on istutettu 1930-luvulla. Sairaala-alueelle tultaessa koivut vaihtuvat vaahteroihin (II), jotka on uusittu 1980-luvulla. Myös läntisellä sisääntulotiellä (kohti parkkipaikkoja) on vaahteraistutukset (III), jotka vaikuttavat vanhoilta ja huonokuntoisilta. Rakennus 17:n kohdalla vaahteroiden rinnalla on rivissä koivuja (IV) ja rakennus 9:n kohdalla kujanne kertaantuu koivurivistöllä ja lännenpihdoilla (V). Ylilääkärin asuntoa kohti mentäessä vaahterakuja muuttuu lehmuskujanteeksi (VI). Alueen länsipuolella riviin istutettuja puita on vain toisella puolella tietä ja ne on istutettu havupuista, pääosin lehtikuusesta (VII).

Päärakennuksen edessä on pyöreä nurmialue, jossa lipputangon ympärille on istutettu kesäkukista ja kiiltotuhkapensaasta kuvio (VIII). Aikoinaan paikalla on ollut teppich-ryhmä mehikasveineen.

Kahvilarakennuksen luona on modernimpaa puutarhasuunnittelua (IX), jossa aikakaudelle tyypilliset kasvit terijoensalava ja erilaiset havut hallitsevat.

B alueella ei ole puukujanteita tai muita formaaleja kasviryhmiä, vaan puiston puut ja harvalukuiset pensaat sijaitsevat nurmikolla yksittäin tai muutaman puun

ryhminä. Havuja on käytetty runsaasti, mutta vaikutelma on silti lehtipuuvaltainen. Hallintorakennuksen edessä on omenapuutarha (X), joka on erittäin huonossa kunnossa. Paikalla on mahdollisesti ollut ruudukon muotoon istutettu omenatarha, mutta vain muutamia puita, lähinnä pihan itälaidalla, on säilynyt. Pihalle aukeavan kirkkosalin kummallakin puolella on makedonianmännyt (XI).

C Rannan kasvillisuus on luonnonmukaisempaa kuin muualla puistossa, vaikka jalopuita alkuperäisen puuston joukossa onkin. Moottoritien suunnalla puistometsä on annettu kasvaa umpeen melu- ja näkösuojaksi. Myös aivan rannassa oleva puusto on varsin peittävää urheilukenttien kohtaa lukuun ottamatta. Tiheällä rantapuustolla on haluttu suojautua vesillä liikkuvien katseilta ja Pyhäjärven selkää pitkin puhaltavilta tuulilta.

D Linnan ympäristö on lajistoltaan kaikkein rikkain osa Pitkäniemen puistoa. Nurmikot leikataan vain pieneltä osalta lyhyeksi, joten perennoilla, sipulikasveilla ja muilla ruokovartisilla kasveilla on ollut täällä paremmat mahdollisuudet säilyä kuin muualla. Koko Linnan niemen yleisilme on paljon luonnonmukaisempi kuin muualla puistossa.

E Hautausmaalla on käytetty koristepuuna pihlajaa, myös muutama koivu on joukossa. Pihlajista on havaittavissa kaksi kujannetta, joissa osa puista on vielä säilynyt. Toinen johtaa portilta vinottain koilliseen (I) ja liittyy pohjois-etelä suuntaisesti kulkevaan kujanteeseen (II). Myös hautausmaan eteläreunassa on rivistö vuorotellen koivuista ja pihlajista (III).

Nurmikko on matalaa, eli se on leikattu tai niitetty. Muutamalla haudalla ja vainajien yhteisellä muistomerkillä on kukkaistutuksia. Uusimman osan ovat vallanneet koivikko ja lehtipensaat.

20. Kohteen yleisvaikutelma, kunto ja mahdolliset häiriötekijät (omakohtainen ensivaikutelma, kasvillisuuden ja rakenteiden kunto, käytön aiheuttamat häiriötekijät ym.)

Puiston tunnelma on säilynyt hyvin suurin puiden ja avaruuden tunnun vuoksi. Koska rakennukset ja asemakaavallinen ratkaisu ovat vielä varsin hyvin säilyneet, myös puiston tilallinen hierarkia julkisesta yksityiseen toimii hyvin. Puustoa on uudistettu istuttamalla lähinnä nuoria havupuita olemassa olevan puuston alle. Muutamien vuosien kuluessa havupuuston suuri määrällinen lisäys tulee umpeuttamaan näkymiä puiston sisällä. Koska taimet on istutettu nykyisille nurmialueille, myös avoimien nurmialueiden määrä tulee vähenemään. Koska vanha puusto on kaikkialla puistossa suhteellisen iäkästä, on tulevaisuudessa tiedossa suuria muutoksia kun puustoa joudutaan uudistamaan voimakkaasti.

Alueella A suurin muutos on pysäköinnin ujuttautuminen puistoon. Tarve pysäköintiin paviljonkien luona on ilmeinen ja suuret pysäköintikentät puiston ulkopuolella eivät houkuttele käyttäjiä. Ajoreittejä ei myöskään ole selvästi erotettu jalankulkualueista, mikä vähentää puiston käyttöarvoa tällä alueella.

Alue B on liikenteellisesti paljon A:ta rauhallisempi. Täällä pysäköintiä on vain yhdellä rajatulla alueella rakennus 3:n ja 5:n välissä. Ruokajakelu on ainut säännöllinen huoltoajo, joka kulkee puiston tämän osan halki.

Alueella C suurimpana ongelmana on uusi moottoritien linjaus, joka on osaltaan vaikuttanut puiston itäisen osan ja Linnan alueen umpeutumiseen. Tie näkyy melkein kaikkialle rantaan, mutta vain harvoissa paikoissa puiston sisään. Melu on varmasti lisääntynyt ja rannan käyttö on muuttunut, uiminen on siirtynyt kokonaan läntiselle rannalle, jonne on rakennettu yksi uimakoppi lisää. Rannan kiviset laituri- ja tukimuurirakenteet ovat paikoin huonossa kunnossa. Ranta on ilmeisesti ollut tuettu melkein koko matkalta, mutta nykyään tukimuuria saa paikoin oikein etsiä.

Rannasta ylös rakennuksille johtaville portaille on käynyt samoin kuin tukimuurille. Kiviset askelmat ovat yhä maastossa, mutta routa ja aika ovat hajottaneet perustukset.

Alueella D eli Linnan ympäristössä yleisvaikutelma on sulkeutunut ja umpeen kasvanut. Kenttäkerroksen kasvillisuus on yhä hyvin rikasta ja alkukevään kukkaloisto hieno. Toiminnallisesti Linnan piha jää muusta sairaala-alueesta syrjään. Täällä uuden moottoritien vaikutus on suurin. Lehtomaisen pihan on annettu rauhassa kasvaa umpeen, sillä hoidon resurssien puutteen lisäksi näin on voitu suojautua liikennemelulta. Ankkalammen patokohta on jäänyt leventyneen tien alle, jolloin veden vaihtuminen lammessa on hidastunut. Vain toinen lammessa olevista porteista on enää käytössä. Tästä on ollut seurauksena veden limoittuminen ja umpeen kasvaminen. Pato- ja pengerrakenteet ovat yhtä huonossa kunnossa kuin rantapengerkin.

Alue E eli hautausmaa on huonossa kunnossa. Vain välttämättömin nurmikon leikkaus on tehty, eikä sitäkään koko hautausmaan osalta. Alempana rinteessä kulkevan uuden Nokia - Tampere-tien melu kuuluu hautausmaalle, vaikka välissä onkin tiheä kuusikko. Yleisilme on metsäinen hautausmaata rajaavan aidan puuttuessa, hautausmaan tunnelma syntyy kuitenkin vanhoista pihlajista ja yhä havaittavissa olevista hautausmaan rakenteista.

21. Kohteen merkittävyys – merkittävä / erityisen merkittävä

(historiallinen, puutarhataiteellinen, maisemallinen ja puutarhanhoidollinen arvo)

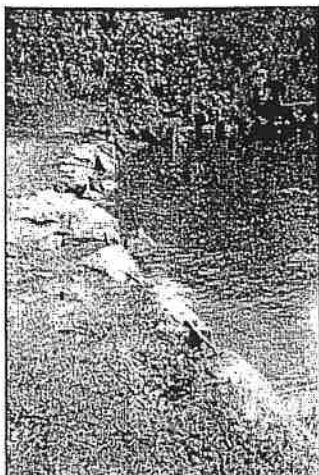
Ympäristöltään hyvin yhtenäisenä ja varsin alkuperäisenä säilynyt alue on kokonaisuutena arvokas. Puiston ja rakennusten asemakaavallinen ratkaisu tukevat hyvin toisiaan. Maisemallisesti Pitkäniemi on sijoittunut "klassiseen" mielisairaalan paikkaan, jossa maisemalliset, pienilmastolliset ja maantieteelliset seikat tukevat sijoitusta. Puistossa on piirteitä sekä muotopuutarhatyylistä akseleineen, edustaistutuksineen ja puukujineen että vapaammasta maisematyylistä. Hallitsevimpina ovat maisematyylliset elementit.

Mielisairaanhoidon kehitys on olennainen osa puistoa. Sairaala ja puisto on rakennettu aikana, jolloin sairaalat muuttuivat potilaiden varastointipaikoista hoitolaitoksiksi. Tämä näkyy Pitkäniemen puistossa pyrkimyksenä luoda rauhallinen ja virikkeellinen ympäristö joka tukee potilaiden paranemista. Puiston yhtenä tarkoituksena on ollut olla osa hoitoa, jolloin potilaat (lähinnä säätyläiset) ovat työskennelleet siellä. Muut potilaat ovat työskennelleet keittiökasvitarhassa ja kauppapuutarhassa.

Kasvilajisto on hyvin runsas ja edustaa hyvin vuosisadan alun lajiston muutoskautta Venäläisten ja itäisten lajien vakiinnuttua Suomeen. (Uudet poppelit, terijoensalavat, mongolianvaahterat yms.) Erikoisuutena voidaan mainita pirkkalankoivun alkuperäisen lisäyslähteen kantaa. Ylilääkäreiden kiinnostus puutarhaa ja kasvitiedettä kohtaan on mahdollistanut puiston muodostumisen nykyiselleen. Puiston kasvilajiston tietoisien kasvattamisen taustalla voi halutessaan nähdä paitsi hoidolliset, myös yleissivistävät tavoitteet.

24. Valokuvat

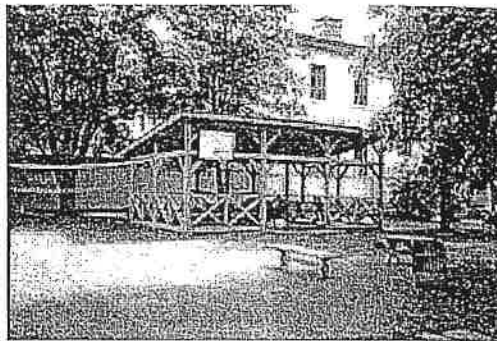
Kuva 1.

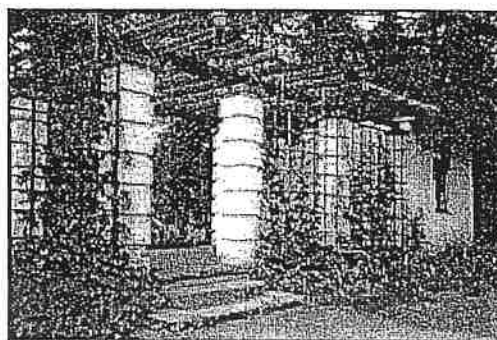
Kuva 2.

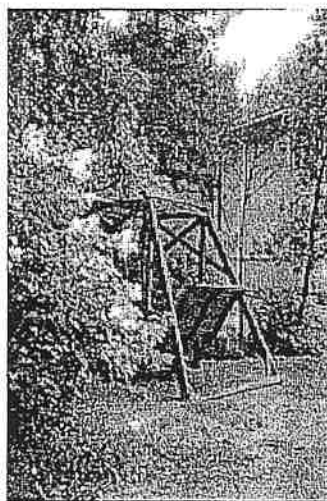
Kuva 3.

Kuva 4.

Kuva 5.

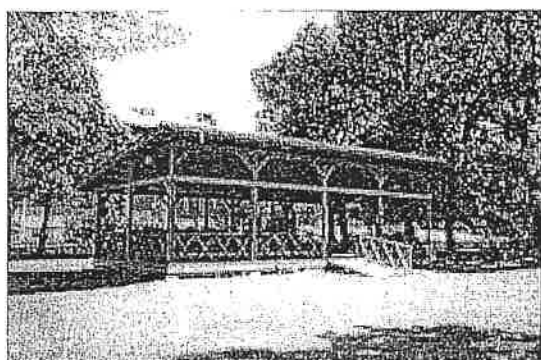
Kuva 6.

Kuva 7.

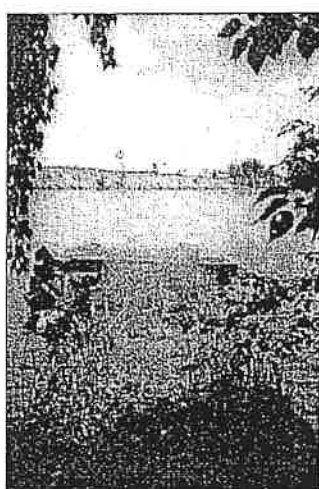
Kuva 10.

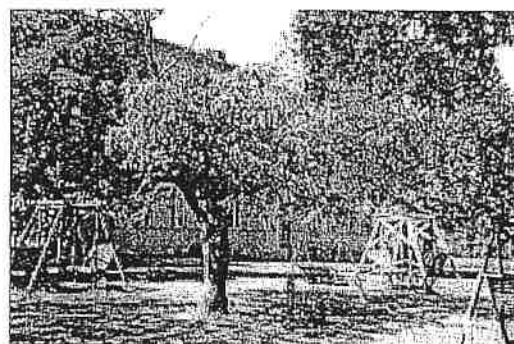
Kuva 8.

Kuva 11.

Kuva 9

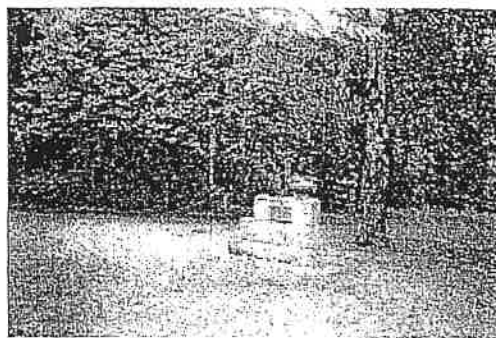

Kuva 12.

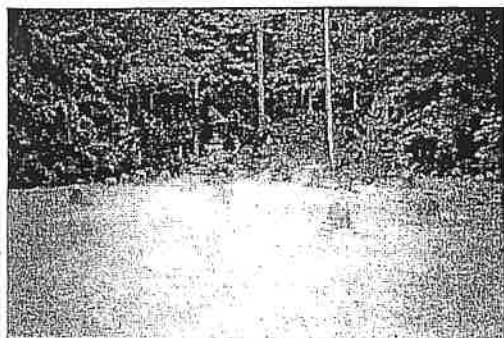
Pitkäniemen hautausmaan valokuvat:

Kuva 1.

Kuva 4.

Kuva 2.

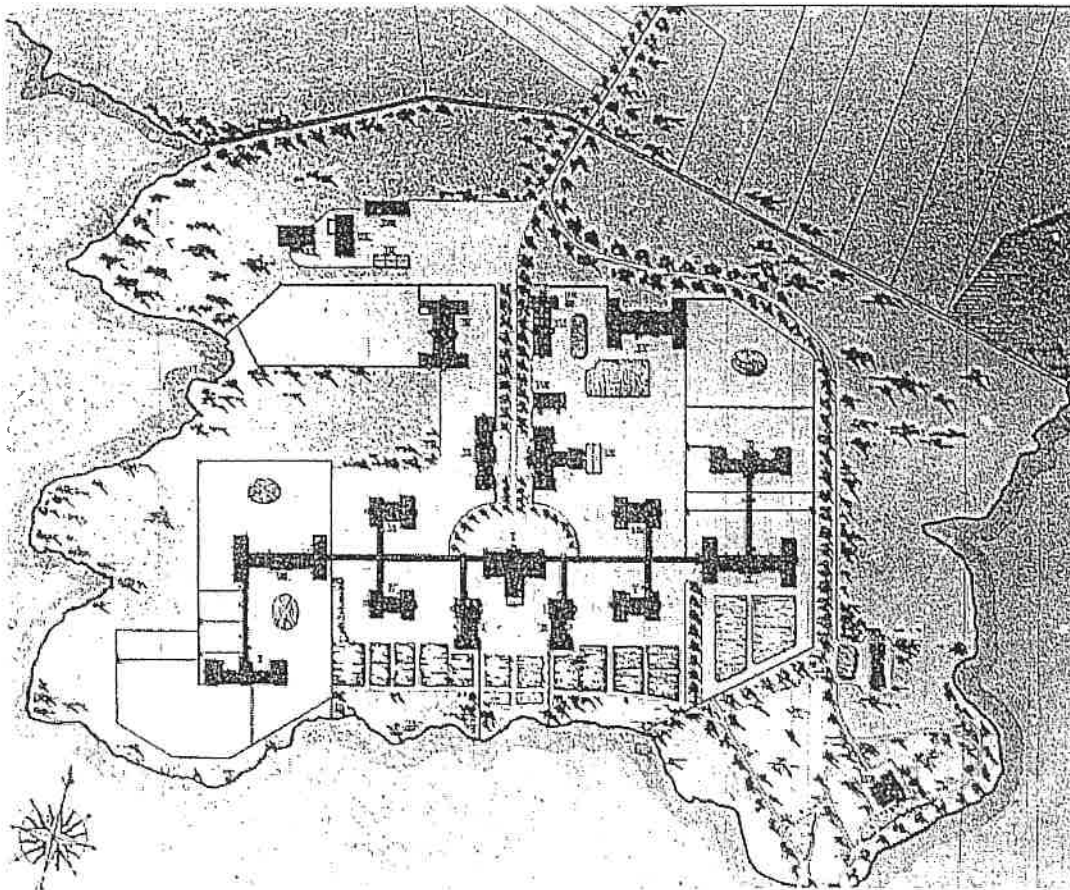

Kuva 5.

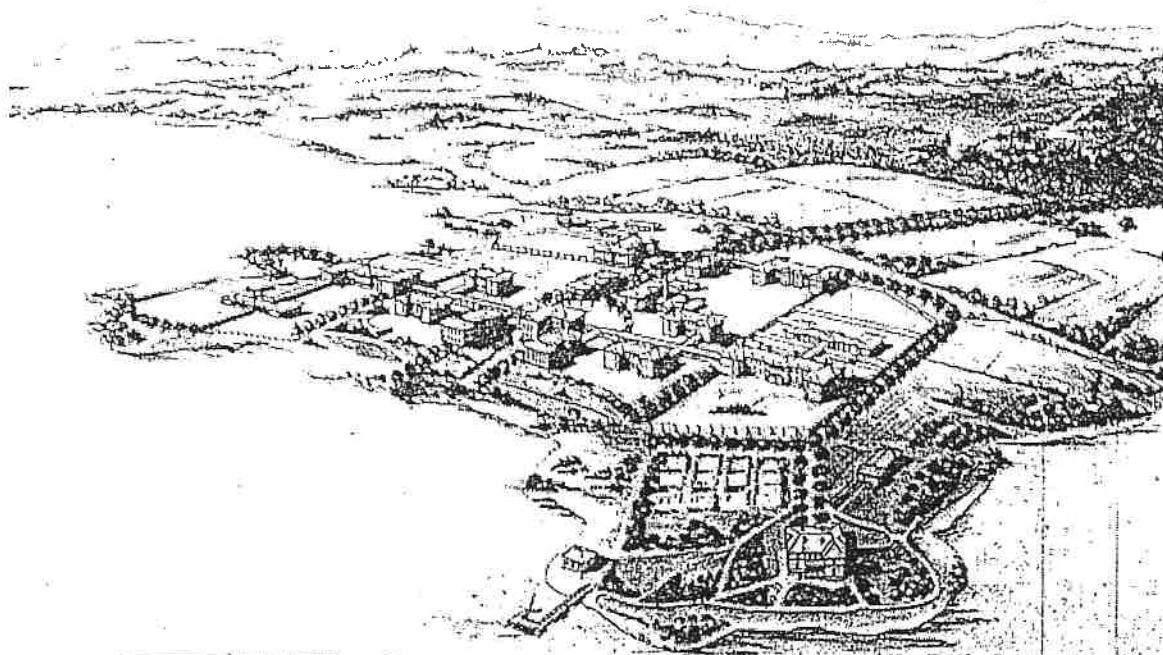

Kuva 3.

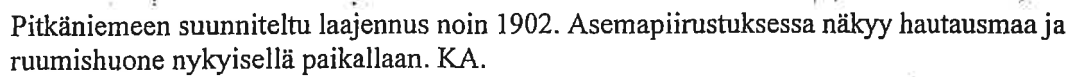
25. Historialliset kartat ja suunnitelmat

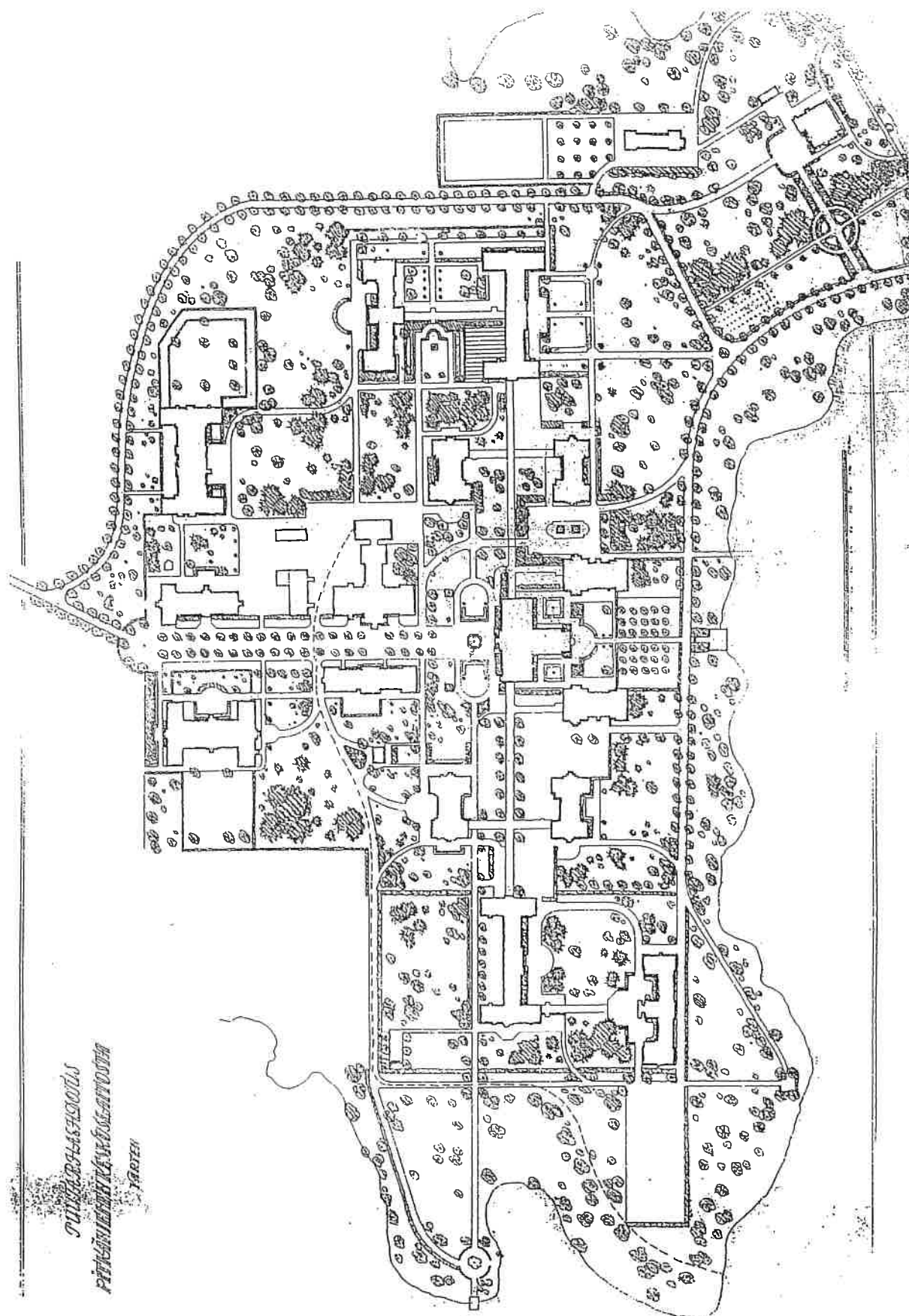

Pitkäniemestä suunnitteluvaiheessa tai heti valmistumisen jälkeen tehty asemapiirros. KA.

Aksonometria sairaala-alueesta suunnitteluvaiheessa, tai heti sairaalan valmistumisen jälkeen. KA.

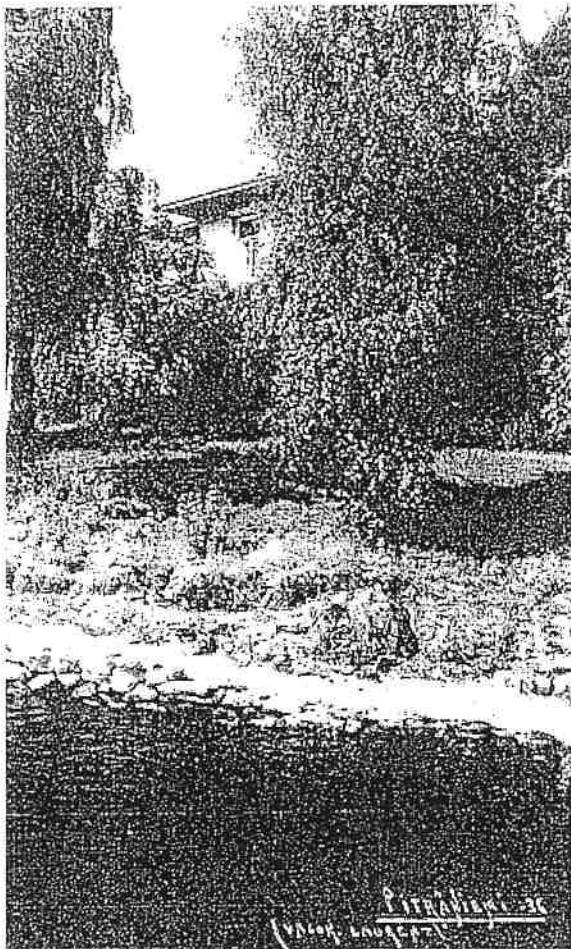

Bengt Schalinin tekemä ehdotus Pitkäniemen puutarhan järjestämiseksi 1927. Ehdotusta ei ilmeisesti koskaan toteutettu. RHO:n arkisto.

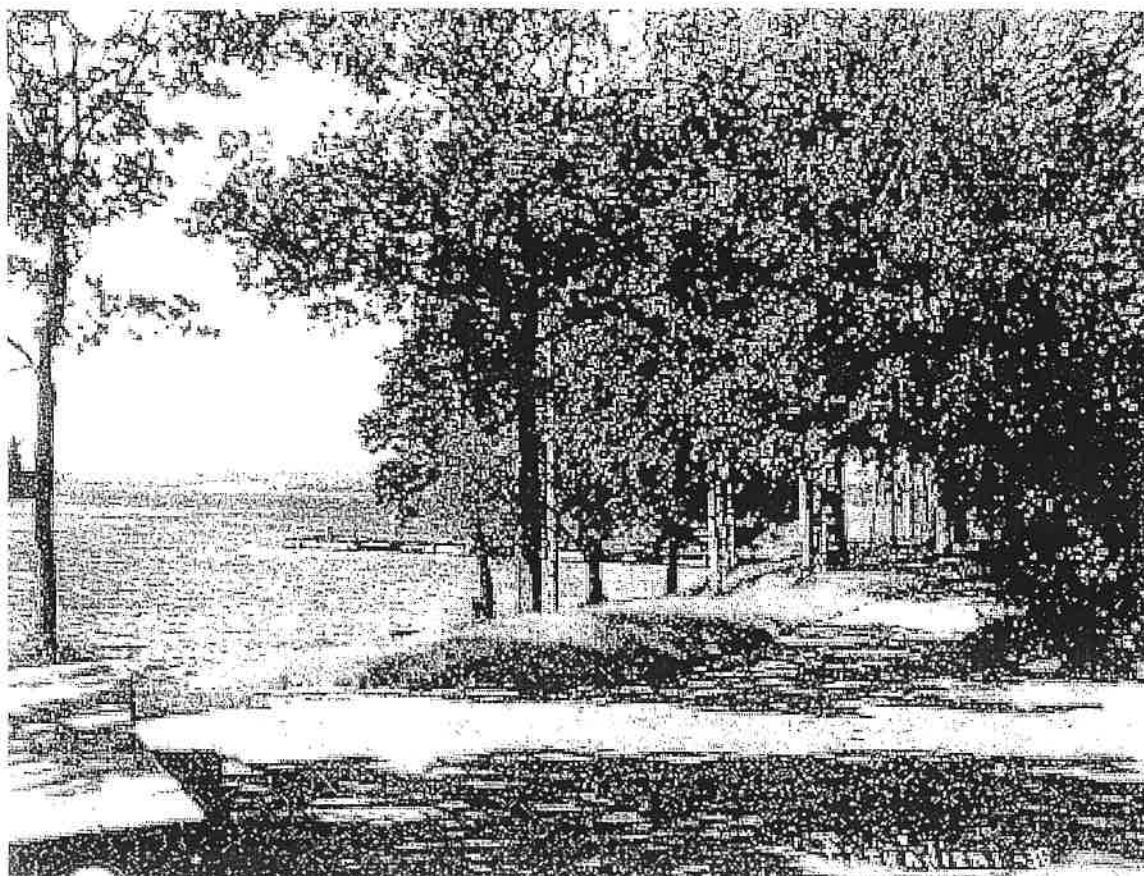
27. Muut liitteet

Näkymä kohti sairaalan päärakennusta vuodelta 1936. Historian kuva-arkisto.

Sairaalan rannassa kulkevaa polkua kutsuttiin Lemmenpoluksi. Kuva 1936, Historian kuva-arkisto.

Näkymä rannasta kohti kivistä laituria, kuva 1936, Historian kuva-arkisto.

sign. 11.5.-85

Näkymä päärakennuksen portailta kohti sisääntuloa. Sisäänkäynnin eteen on istutettu näyttävä teppich-ryhmä. Kuva mahdollisesti 1930-luvulta. Historian kuva-arkisto.

28. Lähdeaineisto (kartat, suunnitelmat, kuvat, kirjallisuus, suulliset tiedot)

Kirjallisuus:

- Heininen Arvo: Perimätietoa Pitkäniemen sairaalan ensimmäiseltä puolivuosisadalta, 1997, julkaisematon
- Heininen Arvo: Puutarha 1900-luvun jälkipuoliskolla, 1998, julkaisematon
- Kaarninen Mervi ja Kaarninen Pekka: Pitkäniemen sairaala 1900-1990
- Pitkäniemen sairaalan suojelumappi, Museovirasto RHO, Helinä Koskinen
- Sallamaa Markku: Luettelo Pitkäniemen alueella tavattavista luonnonkasveista, 1966, julkaisematon
- A. Sarvilinna: Mielisairaanhoidon kehityksestä Suomessa vuoteen 1919
- Honkasalo Eija, Kuusisto Tarja ja Teivas Eija: Pitkäniemen alueen ympäristöselvitys

Suunnitelmapiirroksot, kartat:

- Kaupungin kantakartta
- Schalin Bengt: Ehdotus puistoksi Pitkäniemen keskuslaitokseen 1927, RHO:n arkisto, piirustusluettelo 27.01

Kuvat:

- Museoviraston Historian kuva-arkisto
- Mikla Koivunen 15. ja 16.6.2000.

Suulliset tiedot:

- Hietanen Ismo, puutarhuri 14.6.2000
- Harenko Aarno, entinen puutarhuri, nauhoitettu esitelmä puistosta 1980-luvulta, Pitkäniemen arkisto

29. Inventoinnin aihe

Laitospuutarhat

30. Inventoinnin tilaaja

Museovirasto

31. Ajankohta

Maastokäynnit 15. ja 16. 6. 2000

32. Inventoinnin suorittaja ja yhteystiedot

Mikla Koivunen

33. Inventoinnin säilytyspaikka

Museovirasto, Rakennushistorian osasto

Hoitosuositukset

Puustolle pitäisi tehdä järjestelmällinen uudistussuunnitelma tai strategia. Olisi esimerkiksi otettava Pitkäniemen omaa kantaa olevia taimia kasvamaan tarhalle, jotta puusta voidaan uudistaa mahdollisimman suurilla taimilla esimerkiksi tuulenkaatojen ja lahovikojen yllättäessä tai pieninä kuvioina suunnitelmallisesti. Paras ratkaisu olisi, että uusiminen voitaisiin tehdä vähittäin esimerkiksi 20 - 40 vuoden aikana. Lajiston tasapaino tulisi pyrkiä säilyttämään nykyisellään ja puita korvata saman lajin taimilla, jos se suinkin on mahdollista kasvitautien ja lahottajien altistuksen vuoksi. Puuston uudistus ei saa umpeuttaa avoimia nurmialueita, jotta puuston sisällä säilyy myös valoisia ja lämpimiä kohtia.

Nyt puustoa on lähdetty uudistamaan puiden alle nurmikolle istutettavalla havupuustolla (enimmäkseen pihtoja), jolloin muutaman vuoden kuluttua pitkät näkymät puiston sisällä väistämättä sulkeutuvat. Myös puiston puulajisuhde on vaarassa muuttua paljon havupuuvaltaisemmaksi. Nykyiset nuoret havupuiden taimet voitaisiin poistaa lähes kaikki.

Rannan tukimuuri ja kiviset laiturirakenteet tulisi tarkastaa ja tarvittaessa korjata. Laitureilta on puistettava puusto mahdollisimman pian, jotta juuret eivät hajota rakenteita lisää.

Ankkalammen ympärysmuurin ja portin kivrakenteiden kunto tulisi kartoittaa ja vauriot korjata. Lammen veden vaihtumista pitäisi parantaa joko tehostamalla jäljellä olevan portin toimintaa tai lisäämällä veden virtausta muuten.

Hautausmaalla oleva uusimman osan vallannut koivikko ja pensaikko tulisi poistaa. Hautausmaa tulisi ympäröidä kokonaan uudelleen aidalla, esimerkiksi samalla aitamallilla kuin jo nyt on portin kahdelle puolelle rakennettu. Hautausmaan nurmen niittoa / leikkausta tulee jatkaa.